

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ІНТЕГРОВАНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто та досліджено інформаційно-комунікаційний простір, що формується у вищому навчальному закладі. Проаналізовано й вивчено сучасний стан, обґрунтовано інтеграційну сутність інформаційно-комунікаційного простору.

Ключові слова: комунікація, вищий навчальний заклад, навчальний документ, веб-сайт, інформаційне середовище, інтегрований інформаційно-комунікаційний простір.

Рассмотрено и исследовано информационно-коммуникационное пространство, которое формируется в высшем учебном заведении. Проанализировано и изучено современное состояние, обосновано интегрированную сущность информационно-коммуникационного пространства.

Ключевые слова: коммуникация, высшее учебное заведение, учебный документ, веб-сайт, информационная среда, интегрированное информационно-коммуникационное пространство.

The paper presents the consideration and investigation of information and communication space that are forming in university. It has been analyzed and studied current status of this space. It has been justified integrated nature of this space.

Key words: communication, university, training document, web-site, information environment, integrated information and communication space.

Соціально-комунікаційна діяльність є важливою умовою розвитку суспільства, оскільки інтелектуальна еволюція людства, збагачення соціальної пам'яті, нові досягнення матеріального виробництва й духовного життя неможливі без обміну інформацією та знаннями між індивідами. Комунікація в соціумі відображає процеси або способи розповсюдження (передачі) інформації в суспільстві, що здійснюються за допомогою документів. У теорії комунікації вчені пропонували різні її структурні моделі, що по-різному виокремлюють як елементи комунікації, так і зв'язок між ними [1–7]. Суттю теорії комунікації, на думку Г. Г. Почепцова, є поліпшення засобів організації й використання інформації, оскільки саме вона — головний засіб збереження соціального досвіду людства [8]. Це можливо лише за умови адаптування закладів інформаційної сфери, і не лише інформаційної, до сучасних умов життєдіяльності.

З другої половини ХХ ст. у нашому суспільстві відбуваються нові загальносвітові трансформації, в яких велику роль відіграють комунікаційні процеси, значення котрих посилюють інформатизація,

створення інформаційного суспільства, процеси глобалізації та переходу суспільства до сталого розвитку, де інформаційно-комунікаційні системи та процеси мають провідні позиції. Інформатизація посідає центральне місце у формуванні інформаційного суспільства як магістрального напрямку розвитку цивілізації. І цей процес найяскравіше виявляється у використанні електронних носіїв для формування та зберігання інформаційних ресурсів, а також забезпечення їх загальнодоступності за допомогою глобальних інформаційних мереж.

Під впливом інформатизації та розвитку соціальних комунікацій кардинально змінюються уявлення про сучасний вищий навчальний заклад (далі ВНЗ), метою діяльності якого — не тільки продукування, збір, збереження та поширення знань (зокрема в документованій формі), а й надання до них доступу, незалежно від місцезнаходження користувача. Отже, набувають актуальності дослідження сучасного стану інформаційно-комунікаційного простору ВНЗ, основою якого є процеси комунікації й інформаційної взаємодії, які здійснюються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ), що і визначає інтегровану сутність такого простору.

Тому **мета** статті — вивчення інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору (далі ІКП) ВНЗ для визначення характерних ознак, яких набуває цей простір на сучасному етапі свого існування.

Сьогодні у ВНЗ застосовується:

- модель комунікації з використанням інформаційного середовища (далі ІС), яка відбиває перехід від простого обміну даними між «передавачем» та «приймачем» до створення ІС, яке сприймається і, можливо, модифікується учасниками діалогу;
- модель комунікації «багато до багатьох», у межах якої інтерактивна взаємодія можлива як з іншими користувачами Інтернету (міжособистісна взаємодія), так і безпосередньо з самим ІС, причому останній вид є домінуючим [9].

Зазначені моделі комунікації зображені на рис. 1 та на рис. 2 відповідно.

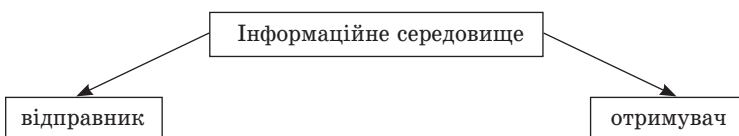

Рис. 1. Модель комунікації з використанням ІС

Рис. 2. Модель комунікації «багато до багатьох»

Так, сучасний стан інформаційно-комунікаційного простору якісно відрізняється від його стану в попередні роки і навіть у першій половині ХХ ст., оскільки сьогодні потенційну глобальність отримує будь-яка інформація, яка «потрапляє» у світову телекомунікаційну та комп'ютерну мережу. Комунікація у ВНЗ забезпечує рух навчальної інформації в часі та просторі за допомогою створення, зберігання та розповсюдження навчальних документів не лише в паперовій формі, а й в електронній завдяки розвиткові нових ІКТ.

Навчальна документація ВНЗ є наочним прикладом еволюційних змін у тенденціях, засобах, змістовно-формальному відображенні інтегрованого інформаційно-комунікаційного й освітнього простору ВНЗ, специфіка якого полягає в тому, що в ньому відбувається високоорганізоване та формалізоване поєднання виробництва документів з їх накопиченням, обробкою, зберіганням і розповсюдженням за допомогою новітніх ІКТ. Потенційна перевага такого простору спрямована на стимулювання, оновлення та розширення роботи з навчальними документами в електронному форматі.

Сучасна інформаційна інфраструктура ВНЗ підсилюється й удосконалюється завдяки веб-сайтам, що виконують численні освітні, інформаційні, комунікаційні функції в соціумі. Інтернет-комунікації надають доступ широкому колу користувачів мережі до освітніх продуктів та послуг, серед яких — електронна навчальна документація.

Навчальні документи — це важливі засоби комунікації у ВНЗ, оскільки в разі детальнішого вивчення можна виявити такі комунікаційні властивості: забезпечення процесу передачі навчальної інформації та обмін нею; наявність матеріального носія (документованого), за допомогою якого відбувається процес передачі навчальної інформації в часі й просторі; здатність бути каналом і трансляції передавання навчальної інформації; забезпечення передачі та масового обміну навчальною інформацією з метою впливу як на окремого студента, так і на їх групу (або групи); здатність бути засобом і результатом навчальної діяльності; сприяння формуванню нового знання й, у свою чергу, нового навчального документа; забезпечення соціальної взаємодії; орієнтування інформації,

що міститься в навчальному документі, системи знань, викладених у ньому, на змістовне сприйняття; спрямування на досягнення соціальної спільності за умови збереження індивідуальності кожного її елементу.

Електронні документи веб-сайта ВНЗ (або веб-документи) значно розширюють свої комунікаційні властивості, забезпечуючи гнучкішу комунікацію «документ-користувач» і комунікацію «користувач-документ-користувач» завдяки використанню Інтернет-комунікацій та сервісів. Комунікаційні властивості навчальних документів впливають на ПКП ВНЗ і формують його.

Концепції інформаційного суспільства, що склалися у вітчизняній та зарубіжній науці, дозволяють обґрунтовувати інтеграційну сутність інформаційно-комунікаційного простору ВНЗ.

З одного боку, сучасні ВНЗ стають складовою єдиної комунікаційної системи суспільства, що ефективно адаптується до змін світового соціокомунікаційного середовища. І без веб-сайта процес входження вітчизняних ВНЗ до світового інформаційного простору унеможлиблюється. Суспільство за допомогою процесів комунікації створює навколишнє середовище — інформаційно-комунікаційний простір, встановлюючи межу між комунікаціями, з однієї сторони, та інформацією — з іншої. Просторовість понять інформації та комунікації зумовлює глобальну сутність інформації. У просторі взаємодії цих понять і явищ виникають відносини обміну інформацією та комунікації різних рівнів, які зумовлені типами суб'єктів, що взаємодіють між собою.

З іншого боку, сучасний ВНЗ характеризується зростанням значущості власного ІС, що являє собою сукупність інформації, навчальної документації, інтелектуальних ресурсів, інформаційних технологій, комунікаційної інфраструктури, яка містить комунікації різних категорій суб'єктів. ІС, у свою чергу, — це складова ПКП ВНЗ. На нашу думку, поняття середовища прив'язане до певного місця, в цьому разі — внутрішнього середовища ВНЗ. Поняття простір не має географічних чи територіальних обмежень і містить як зовнішню, так і внутрішню інформацію та комунікації різних рівнів.

Отже, ПКП — це система комунікацій груп, що мають різні функції, статуси, потреби та цінності. Комунікації першого рівня: викладачі та студенти в аудиторіях (процес передачі знань); комунікації другого рівня: деканати і студенти, студенти й диспетчерська, викладачі — диспетчерська — деканати (процес організації передачі знань); комунікації третього рівня: викладачі — керівництво кафедри та факультетами — ректорат (визначення змісту і технологій освіти); комунікації четвертого рівня: ректорат — міністерство (визначення стратегії розвитку освіти й регулятивних принципів) [10]. Усі ці комунікації та процеси мають документальний супровід,

що забезпечується використанням ІКТ. Наприклад, у системі комунікацій першого рівня «викладач–студент» процес передачі знань від викладача до студента опосередковується паперовими та/або електронними навчальними документами — підручниками, посібниками, конспектами лекцій і методичними матеріалами.

Таким чином, в ІКП діють чотири головні суб'єкти зі своїми статусами, інтересами й ідеалами — держава, керівництво ВНЗ, викладачі та студенти. Інформаційна парадигма, що увійшла у сферу комунікацій з точних і прикладних наук у поєднанні з іншими підходами (зокрема синергетичним), дозволяє ВНЗ створювати власне ІС, центральним елементом якого є навчальна документація. У цьому середовищі відбувається функціонування навчальної документації, що існує і в паперовій, і в електронній формах. Електронні форми існування навчальних документів зумовлені розвитком та використанням ІКТ. Тому електронна навчальна документація ВНЗ є обов'язковою складовою його комунікаційного потенціалу, а також власного офіційного веб-сайта.

Веб-сайт ВНЗ слід розглядати як комунікаційне середовище розміщення та поширення електронної навчальної документації та важливу складову ІКП ВНЗ, оскільки його функціонування забезпечує типовий набір Інтернет-сервісних служб, що якісно реалізують дистанційну взаємодію з користувачами. Тобто веб-сайт ВНЗ здійснює комунікаційну взаємодію користувачів та доповнює традиційні джерела інформації для суб'єктів ІКП ВНЗ (студенти, викладачі). Основою веб-сайту є комунікаційна модель «багато до багатьох», що містить моделі як «один до одного», так і «один до багатьох», таким чином забезпечуючи комунікацію «користувач — навчальний документ — користувач». Електронна навчальна документація є основною складовою веб-сайта ВНЗ, має тенденції поширюватися в майбутньому завдяки комплексній Інтернет-комунікаційній сутності веб-сайта.

Таким чином, веб-сайт ВНЗ можна визначити як комунікаційний канал, що забезпечує користувачам доступ до електронних навчальних документів ВНЗ, як інформаційно-комунікаційний засіб долучення електронного навчального документа до ІКП та міжнародного інформаційно-мережевого середовища Інтернету, а також як засіб, що суттєво підвищує повноту й оперативність надання користувачам освітніх послуг і сприяє вдосконаленню самого ІКП ВНЗ.

Головною причиною вдосконалення ІКП ВНЗ є властивість створювати інтерфейс між технологічними полями завдяки загальній цифровій мові, на якій навчальна інформація записується, зберігається, вилучається, обробляється та передається в процесі роботи з електронними навчальними документами. Окрім цього, зв'язок

і взаємодія між об'єктами й суб'єктами комунікації в умовах ПКП ВНЗ долає географічні та хронологічні бар'єри.

Отже, стрімке поширення інформації впливає на специфіку спілкування, нові комунікаційні форми створюють нове соціокультурне середовище, а інтеграція останніх у сучасному ВНЗ є невід'ємним фактором розвитку теорії інформаційного суспільства та процесів глобалізації, які може спостерігати кожен член соціуму. У межах цього простору здійснюються контакти між різними суб'єктами інформації та комунікації. Крім того, функціонує структура суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин.

Підсумовуючи, слід зазначити, що нові ІКТ дозволяють здійснювати збір, обробку, збереження, розповсюдження, відображення навчальної інформації та за допомогою електронних засобів комунікації здійснювати взаємодію територіально віддалених студентів. Особливості процесів комунікації ВНЗ потребують складних моделей, тому необхідно зважати на вплив зовнішніх соціальних інститутів, відстежувати канали розповсюдження документів, розрізняти рівні їх взаємодії. Наприклад, у кібернетичній моделі комунікації передбачаються можливості зворотних зв'язків, а також бар'єри комунікації, що виникають під час проходження інформації від комунікатора до реципієнта. У сучасних дослідженнях дедалі частіше застосовуються системні моделі комунікації, що долучають інформаційні процеси в більший соціальний контекст. Розвивається діяльнісний підхід під час дослідження комунікації, підкреслюється активність реципієнта в цьому процесі та суспільна зумовленість як змісту, так і форми комунікації.

Таким чином, ПКП ВНЗ слід розуміти як простір:

- нового типу, що формується в результаті нової глобальної соціальної революції, основою якої є безперервний розвиток та інтеграція інформаційних і комунікаційних технологій;
- у якому головною умовою розвитку суспільства є знання, отримане завдяки безперешкодному доступу до навчальних документів і вміння з ними працювати;
- що надає кожному студентові нові можливості самовдосконалення та самореалізації.

ПКП ВНЗ — це складний сегмент соціальної реальності, який має власну просторово-часову структуру, суб'єктно-об'єктні відносини різних рівнів, свій матеріальний та ідеальний зміст. У межах ПКП ВНЗ відбуваються такі процеси: безпосередньо навчання, тобто передача знань, умінь і навичок; формальна організація процесу навчання; комунікації різного змісту та різного рівня в навчанні; ролі, інтереси й ідеали основних суб'єктів; документальний супровід навчання; упровадження нових ІКТ, які розширюють і вдосконалюють комунікацію ВНЗ.

Отже, в ПКП сучасного ВНЗ відбувається процес передачі навчальної інформації, документації, структурований у просторі та часі, спеціально організований і такий, що супроводжується використанням нових ІКТ. ПКП ВНЗ постійно змінюється у зв'язку з виникненням нових засобів комунікації в навчальному процесі. Процес комунікації в сучасних ВНЗ являє собою взаємодію багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Під час комунікації, що здійснюється у ВНЗ, відбувається процес соціалізації особистості, цілі та форми якого визначаються соціумом і регулюються державою.

Перспективними напрямками дослідження ПКП ВНЗ є поглиблене вивчення засобів й способів комунікаційної й інформаційної взаємодії між суб'єктами навчального процесу, а також розроблення рекомендацій щодо їх удосконалення та поліпшення. Подальше вивчення ПКП ВНЗ надає широкі можливості для виявлення факторів і тенденцій розвитку самого ВНЗ.

Список літератури

1. Кастельс М. Галактика Інтернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Кастельс М. ; пер. с англ. А. Матвеева ; под ред. В. Харитоновна. — Екатеринбург : У-Фактория, 2004. — 328 с.
2. Луман Н. Невероятность коммуникации / пер. с нем. А. М. Ложеницина ; под ред. Н. А. Головина // Проблемы теоретической социологии. — СПб. : Издательство СПбГУ, 2000. — Вып № 3. — 292 с.
3. Михайлов В. А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В. А. Михайлов, С. В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. трудов. — СПб. : изд-во СПбГПУ, 2004. — С. 34–52.
4. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / А. В. Соколов. — СПб. : изд-во Михайлова В. А., 2002. — 461 с.
5. Социальные коммуникации в Интернет-среде // Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров [и др.] ; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перельгиной. — М. : Альтекс, 2004. — С. 351–363.
6. Філіпова Л. Я. Документально-електронні комунікації в умовах інформатизації освіти // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ ст. : матер. II міжнар. наук.-практ. конфер. — Одеса: ОНПУ, 2009. — С. 18–20.
7. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / Эко У. ; пер. с итал. В. Резник и А. Погоняйло. — СПб. : Симпозиум, 2006. — 544 с.
8. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М. : Рефлбук ; К. : Ваклер. — 2001. — 656 с.
9. Шелестова А. М. Веб-сайт ВНЗ як комунікаційне середовище функціонування електронної навчальної документації / А. М. Шелестова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2011. № 4. — С. 47–53.
10. Шевякова Л. П. Средства коммуникативного воздействия в образовательном процессе / Л. П. Шевякова // Коммуникация и образование :

Розділ 3. Педагогіка

сб. статей / под ред. С. И. Дудника. — СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2004. — С. 428–445.

Надійшла до редколегії 11.02.2013 р.